

Gammal väg vid Skansen, Sunneryd.

Se artikeln om nordiska sjuårskriget.

Foto: Harry Bergenblad.

Dagligt liv på gästgivaregården

Av Halvar Andersson

När man tänker på jetålderns trafikbestämmelser med alla dess regler och föreskrifter, vägmärken och förbudstavlor, kanske någon drömer sig tillbaka till "den gamla goda tiden", då trafiken gick i sitt lugna tempo och vägens träd gav skugga och svalka åt dragare och kusk. Om man bläddrar i de föreskrifter, som gällde för gästgivaregårdarna för drygt hundra år sedan, så finner man emellertid, att bestämmelserna och restriktionerna säkerligen var flera än nu, om man tar hänsyn till trafikens omfattning då och nu.

En resande som var okänd av gästgivaren, var tvungen att i gästgiveriets dagbok anteckna sitt namn, ämbete, tjänst eller yrke, orten varifrån han kom och stället dit han ämnade fara. Uppfylldes ej dessa bestämmelser, så blev det ingen skjuts.

De fågelfria i skjutshänseende var soldater, båtsmän och lärodrängar, som inte var berättigade till gästgivareskjuts, om ej deras pass uttryckligen sade ifrån härom. "Så kallade tattare, tråddragare, häcktmakare, månglare och månglerskor, obehörige stamboksägare och andre dylike löse personer få däremot ovillkorligen icke begagna sådan skjuts, vid ansvars påföljd för entreprenören om han det tillåter; likaså konstberidare, thaterföreståndare, de som visa konstkabinett, vilda djur eller giva andre representationer av vad slag som heldst, icke få under deras resor i landet, för personer och medförande effekter begagna gästgivareskjuts med större antal hästar än sex stycken, utan böra genom beting förskaffa sig de hästar, som de utöver nämnde antal kunna för deras fortkomst behöfva".

Pris för skjuts från Hästholmen

Ja, det var den tidens "rasproblem". Går man vidare till § 31 i den tidens stadga, skulle "entrepreneuren var försedd med åtminstone halfvuxnan skjutsdrängar, och förbjudas att vid skjutsning gagna qvinnor, barn och om vägen okunnige persone".

Priset från Hästholmens gästgivaregård, där dessa uppgifter är hämtade — samma stadga gällde för gästgiverierna i Ödeshögs by och Holka-berg — var för en häst 24 skilling banco pr mil. En ridhäst kostade 6 skilling banco, om gästgivaren måste återhämta hästen. Om den som beställt hästen inte kom i tid, kostade det 8 skilling banco i väntpengar och dessa skulle gästgivaren med "höflighet utfordra av resanden innan afresan".

Om tvist skulle uppstå om "väntningspengarna", "ege gästgivarens klocka vitsord", men i anseende till klockors ofta olika gång, beräknas blott hela timmar och ej överskjutande fjärdedelar. I § 8 var stadgat, att "då resande i städer eller på landet möta andre vägfärande, böra de vika var till sin vänstra sida" och den tidens parkeringsbestämmelser lyder sålunda:

Ej må åkdon ställas i bredd med utan alltid efter varandra på ena sidan af vegen, så att den resande obehindradt må kunna färdas; vid vite af 6 R:dr 32 Sk. banco för den som häremot bryter.

Resande noterades i dagboken

Dagbok var något mycket viktigt vid den tidens gästgivaregårdar och stor vikt lades vid att den fördes med den reda och omsorg som lag och förordning föreskrev. Gästgivaren fick inte under någon som helst förväning förvägra resande dagboken, "utan skola när så erfordras, den samma öfverlemnna tillika med erforderligt skrifttyg, så att den resande blir i tillfälle att anmärka vad han kan finna nödigt".

Bestämmelser om dagbokens utseende fanns också med. Sålunda skulle den "alltid hållas snygg och utan öfverstrykning, samt upplinierad och infestad i serskildt omslag, och bör den efter fyra dagar efter varje månads slut till krono-länsmannen i häradet aflemnas".

Straffbart att fordra drickspengar

En hållkarl skulle enligt stadgan vara "en fullvuxen person af god fräjd och beskedligt uppförande" och det var för honom stadgat följande i § 28:

Vid sex riksdaler 32 sk banco vite är det hållkarl förbjudet att av resande fordra drickspenningar och han gör sig förfallen till kroppsstraff, om han med sturskhet eller otidighet resande bemöter.

Man skulle tro, att när en resande beställde en gästgivareskjuts från något av landets gästgiverier, han bara hade att kliva upp i den förhyrda skjutsen och i lugn och ro njuta, i den mån det gick, av resan. Så tycks ingalunda ha varit fallet, utan den resande skulle själv köra den eller de

hästar som han för tillfället hyrt. Den 32:a paragrafen i stadgan uttrycker med all tydlighet ordningen på följande sätt:

Den skjutsande må icke i något fall, såsom rättighet, påfordra att sjelf köra sina hästar, vilket ankommer på den resande att bevilja. Och det varder vid strängt ansvar var och en förbjudet, att onödigtvis eller opåkallat inblanda sig uti de tvister eller stridigheter, som mellan resande och den honom skjutsar till äventyrs kunna uppkomma, likasom att i någon motto förnärma resandes lugn och säkerhet, dem med otidighet bemöta eller med ord och gerning förfördela.

I den ovan nämnda dagboken skulle ju den resande anteckna alla de anmärkningar, som han ansåg sig böra göra, inte bara på skötseln av gästgivaregården, utan även då det gällde "istadige hästar". Om vägar och broar till exempel voro dåliga och oframkomliga, så var det bara att anteckna förhållandena i dagboken. Då tog kronolänsmannen hand om den försumlige till laga näpst, oavsett vid vilken årstid det gällde. Det var ju på den tiden när bönderna hade hand om väghållningen. Vi som i dag kryssar oss fram mellan tjälskotten har ingen dagbok som "går till Kungen fram" att anteckna våra bekymmer i, trots att vi betalar för att få prima vägar.

Olyckor ej ovanliga

Trots tjälskotten är det nog ingen som skulle vilja vrida kalendern tillbaka till 1845, då den ovan citerade gästgivarestadgan gällde för gästgivaregårdarna i Hästholmen, Boet, Stora Åby och Ödeshög etc. Olyckor i trafiken var långt ifrån sällsynta även på den tiden. Hästar som skenade, resande som under den vådliga färden ramlade av åkdonet, ofta med dödlig utgång, förekom ganska ofta i rapporterna. Något längre fram i tiden var det ju i synnerhet "velocipedryttarne" som skrämde hästar och andra dragare med påföljd att de satte av i vild galopp. De som lever om hundra år kommer med all sannolikhet att le åt våra trafikbestämmelser.